

ב"ה, גליון לו אלול תשל"ט
וועד העולמי ללימוד תורה לשמה
ובזכות זה נזכה להגאולה שלימה בקרוב בב"א
מערת אליהו, חיפה, ארץ ישראל

ספר אור תורה ליקוטים

על ידי שהאדם לומד תורה לשמה ואינו מבקש גדלה על ידה, אז התורה קשורה עמו בכל אבריו ונעשה אחד עם התורה, ואז הוא מקשר באמצעות התורה בו יתברך, כמו שנאמר, ולדבקה בו, והוא נהנה מנועם זיו העליון מזיו השכינה, והוא מה שנאמר, דרכיה דרכי נועם כו', והוא עץ חיים היא למחזיקים בה, רצה לומר שהם קשורים ומיוחדים בה כמבואר, ולכן אמר שלא יעשם עטרה להתגדל, שעל ידי זה יהיה נעקר מן העולם מאחר שנפרד משרשו

... עוד מבואר בדבריהם ז"ל, שגם תחית המתים שיהיה לעתיד לבוא יהיה גם כן בזכות תורה שלומדים בה, כמו שכתוב בסוף פרק יג דכתובות (קיא, ב) אמר רבי אלעזר, עמי הארץ אינם חיים שנאמר מתים בל יחיו (ישעיה כו,

(יד). תניא נמי הכי מתים בל יחיו, יכול לכל תלמוד לומר, רפאים בל יקומו (שם), במרפה עצמו מדברי תורה הכתוב מדבר כו'. אמר ליה ר"י כו', אמר ליה מקרא אני דורש דכתיב כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל (שם פסוק יט) כל המשתמש באור תורה אור תורה מחיהו, וכל שאינו משתמש באור תורה אין אור תורה מחיהו, כיון דחזיה דקא מצטער אמר ליה רבי מצאתי להם תקנה מן התורה, ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום (דברים ד, ד), וכי אפשר לדבוקי בשכינה כו', אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם, והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים, והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו מדבק בשכינה. והוא מבואר נגלה על פי ההקדמה האמתית שזכרנו, שבאמת העולם בטבעו הוא תחת הזמן וכלה ואין, ועל ידי התורה שהיא למעלה מן הזמן, מתחדש הבריאה שהוא נותן לו נצחיות, ומעלה הזמן לנצחיות והוא התורה שקדמה לזמן, כמו שנאמר, ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז (משלי ח, כב) רצה לומר שבתחלת הבריאה אז נברא הזמן, שנתן הוא יתברך גבול לנמצאים כמספר האורות של הרגעים של כל שית אלפי שנין, כך הם מספר צרופי שמות הוי"ה שנותן בהם קיום לנמצאים, ולפי שנתן להם גבול ומקום, ואור אחד אין יכול לכנוס בגבול חברו על ידי זה נעשה זמן ותחלה וסוף לברואים, והזמן נקרא אז רצה לומר שהוא התחלת הזמן, אבל התורה קדם מפעליו שהיה על ידי הזמן, וזה שנאמר מאז, והוא השמים החדשים והארץ החדשה שהוא יתברך עושה תמיד על ידי התורה שעוסקים בה התלמידי חכמים, כמו שנאמר, כי כאשר השמים החדשים כו', עומדים לפני נאם ה', כן יעמוד זרעכם ושמכם (ישעיהו סו, כב), ונמצא שתחית המתים שאז יתחדש העולם להיות מתנהג בהנהגה הנצחיית, אי אפשר לו להיות כי אם על ידי התורה שעוסקים בה, והוא מה שנאמר, כי טל אורות טליך, אורו"ת הוא תרי"ג מצות הכלולים בתורה, והוא חדוש ד' יסודות שיתחברו כמקדם בקדשה לאחר שיסור מהם זוהמת הנחש, והוא על ידי צרופי ד' שמות הוי"ה, ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן, שבהם ט"ל אותיות, והם במספר יה"י או"ר (בראשית א, ג) וזה שנאמר, כי טל אורות טליך כו':

עוד יש כונה בכאן שרבי יהודה וריש לקיש דפליגי בזה, לשטתם אזלי בפרק חלק (קיא, א), שדרשו על פסוק, ופערה פיה לבלי חק (ישעיהו ה, יד), שריש לקיש אמר אפלו למי שמשיר חק אחד, ורבי יהודה סבירא ליה אפלו לא קים אלא חק אחד, והוא כי ידוע כי מספר תרי"ג מצות, הם כנגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים, שהם גם כן בנשמה כמו בגוף. וסבירא ליה לריש לקיש שכל זמן שלא קים כלם, לא נשלם נפשו כלל, ואם כן אי אפשר לו לקום בתחיה,

מאחר שאין נפשו שלמה, ואינה יכולה להאיר בגוף להקימו בתחיה. והנה לפי זה, אי אפשר לאדם לקיים כל התרי"ג מצות, שהרבה הם נוהגים בכהנים לבד וכדומה, וגם כל שכן בגלות שרב המצות בטלו התלויים בקרקע, ולכן אין לזה תקנה רק על ידי עסק התורה שהוא לומד כל המצות כולם, ונחשב לו כאלו קימם, כמו שאמרו (מנחות קי, א), כל העוסק בפרשת עולה כאלו הקריב עולה כו', ולכן על ידי זה נשלם כל נפשו ויכול לקום בתחיה, וזה שאמרו (תנחומא מצורע ב, שם איתא לעולם הבא) שבתחית המתים יתראו כל בעלי מומין, מאחר שתהיה נפשם שלמה בכל אבריהם וגידיהם, כמו כן תאיר הנפש בגוף ויהיה שלם כראוי. ור"י לשיטתו דסבירא ליה אפלו לא קיים אלא חק אחד, והינו שרחמנא לבא בעי (סנהדרין קו, ב), וחשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה, מעלה עליו הכתוב כאלו עשה (ברכות ו, א), ולכן כיון שכל מצות כוללות כל תרי"ג מצות, מאירים בנפשו ממילא כל כחותיה תקום בתחיה, ולכן דרש, רפאים בל יקומו, במרפה עצמו לעבודה זרה הוא דכתיב, דהוא כופר בעקר, וכל המודה בעבודה זרה כאלו כופר בכל התורה כלה (ספרי שלח טו, כב, וספרי ראה יא, כח), ונמצא שאפלו מצוה אחת אין מאיר בנפשו, לכן אינו קם בתחיה. וריש לקיש סבירא ליה לשיטתו דאין תקנה רק על ידי תורה, או על ידי שמחזיק ידי תלמידי חכמים, ויש לו חלק גם כן בתורתו והוא קם בתחיה על ידו:

ואין האדם יכול לזכות לכתרה של תורה, כי אם על ידי תקון המדות, וראש לכלם ענוה ושפלות רוח, שלכן זכה משה רבנו עליו השלום שנתנה התורה על ידו, מצד שהיה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה (במדבר יב, ג). וכן אמרו בפרק ב' דקדושין (מט, ב), סימן לגסות הרוח עניות דתורה, ואמרו גם כן (תנחומא ויקהל ח), למה נמשלה התורה למים, לומר לך מה מים מניחים את הגבה ויורדים למקום נמוך, כן התורה נתנת למי שדעתו שפלה עליו. וכן אמרו בפרק הנודר מן הירק (נדריים נה, א), אמר ליה רב יוסף כו', מאי דכתיב, וממדבר מתנה, וממתנה נחליאל, ומנחליאל במות (במדבר כא, יח-יט), אמר ליה כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא הפקר לכל, נתנה לו במתנה, שנאמר, וממדבר מתנה, כיון שנתנה לו במתנה נחלו אל, שנאמר וממתנה נחליאל, וכיון שנחלו אל עולה לגדלה, שנאמר, ומנחליאל במות, ואם הגביה עצמו הקדוש ברוך הוא משפילו, שנאמר, ומבמות הגיא (שם פסוק כ), ולא עוד אלא ששוקעים אותו בקרקע, שנאמר, ונשקפה על פני הישימון (שם). ואם חוזר בו הקדוש ברוך הוא מגביהו, שנאמר, כל גיא ינשא (ישעיה מ, ד) עד כאן. והכונה בזה כמו שכתוב בפרק ד' דנדריים (לח,

(א), שבתחלה היה משה רבנו עליו השלום לומד תורה ומשכחה, עד שנתן לו במתנה כו'. והענין בזה שכל שכחה הוא מצד קלפת עמלק כמו שכתבתי במקום אחר, שלזה רמזה התורה, והיה בהניח כו', תמחה את זכר עמלק (דברים כה, יט), אז, לא תשכח (שם). והטעם כי השכחה הוא בא מאחורים של חכמת ובינת התורה, שהוא אחורים דאו"א כמו שנאמר, שמע בני מוסר אביר, ואל תטוש תורת אמך (משלי א, ח), שהוא פק"ד קדמ"ת כידוע כמספר תשכ"ח, וזכו"ר הוא מבחינת פנים בחו"ב ע"ב קס"א, כי כל זמן שיש לאדם גסות הרוח אז התורה מחזרת פניה ממנו, והוא עומד אב"א עם התורה, ולכן התורה מסתלקת ומשתכחת ממנו, וסימן לדבר עמל"ק גימטריא ר"מ, והוא הסטרא אחרא המתנשא לאמר אני אמלוך, וכן עמלק ברב גאותו בא בראשונה להלחם עם ישראל במדבר, אחר שידע שהוא יתברך הוציאם ממצרים ברב נפלאותיו, והתורה נמשלה למים כמו שכתוב בכמה מקומות ולכן ברפידים אחר שרפו ידיהם מן התורה, אז, ואין מים לשתות העם (שמות יז, א), ולכן אז, ויבא עמלק כו' (שם פסוק ח), ולכן על ידי שהוא יתברך נתן התורה למשה רבנו עליו השלום מבחינת פנים דחכמה ובינה, כמו שכתוב, פה אל פה אדבר בו כו' (במדבר יב, ח), אז נתנה לו התורה במתנה ולא היה משכחה, כי השכחה בא מצד האדים העולים מרתיחת הדם שבכבד אל המח ומבלבלים אותו, והוא עשו שהוא הדם שבכבד כמו שכתוב במדה"נ, ויצא הראשון אדמוני (בראשית כה, כה), ויאמר הלעיטני נא מן האדום האדום הזה כו' (שם פסוק ל), ומשם יצא עמלק משרש נחש יצא צפ"ע (ישעיה יד, כט), שנתגאה בגדלתו שהיה ערום מכל חית השדה כו' (בראשית ג, א), ודבר בגאותו נגדו יתברך, לא מות תמותון כי יודע אלקים כו' (שם פסוק ד), ולכן נעשה שפל מכל חיות השדה כמו שנאמר, על גחונך תלך ועפר תאכל כו' (שם פסוק יד), וכן בעמלק כתיב זדון לבך השיאך שוכני בחגוי סלע, מרום שבתו אומר בלבו מי יורידני ארץ, אם תגביה כנשר כו', משם אורידך כו' (עובדיה א, ג-ד). וכן כאן שמדבר בבאר שנתנה להם במדבר, הוא הבאר אשר אמר כו' (במדבר כא, טז), והוא התורה באר מים חיים (שיר השירים ד, טו), שבזה חטא משה ונסתתמו מעינות החכמה, וגרם שכחה בתורה כמו שבארנו על ידי שהכה בסלע, כמו בצור, דרך נחש עלי צור (משלי ל, יט) כו'. ולכן כתיב אחר זה, וממדבר מתנה (במדבר כא, יח), שהתורה נתנה במדבר מקום הפקר, לומר שאי אפשר לתורה להתקיים אלא אם כן האדם עושה עצמו כהפקר לכל וכאפס ואין, כמו שאמר משה רבנו עליו השלום, ונחנו מה (שמות טז, ז-ח) כו', וכיון שנתנה לו במתנה אז, נחלו אל, שישראל נקראו נחלה להקדוש ברוך הוא על ידי התורה כמו

שנאמר, ואתכם לקח ה' כו', להיות לו לעם נחלה כו' (דברים ד, כ), וכמו שנאמר, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, והייתם לי סגלה כו' (שמות יט, ה-ו), שעל ידי התורה מתחבר עמו יתברך, כי אוריתא וקודשא בריך הוא חד הוא (זהר אחרי עג, ע"א), וכיון שנחלו אל עולה לגדלה כו', וכמו שנאמר, ולתתך עליון על כל הגוים (דברים כו, יט) [ונתנך ה' אלקיך עליון על כל גויי הארץ (שם כח, א)]. שכמו שהתורה שרשה רם ונשא למעלה מכל הנבראים מאחר שבה נבראו, כמו כן מי שנתנה לו במתנה הוא עולה עמה למעלה ראש, אבל אם מגביה עצמו הקדוש ברוך הוא משפילו, מאחר שנתק בשרשו באותיות התורה, אז אין לו מקום אחיזה ונופל בטבעו לשרשו למטה, כמו שנאמר, ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ (קהלת ג, כא), וזה שאמרו ולא עוד אלא ששוקעין אותו בקרקע, רצה לומר שאינו יכול לקום בתחיה, וכמו שכתוב במסכת סוטה (פרק קמ"ה, א), כל מי שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער בתחית המתים, וכמו שאמרנו, שאי אפשר לאדם לקום בתחיה אם לא על ידי שמקשר באור תורה, שאז אור תורה מחיהו, וממשיך עמו רוח הבהמה להיות בגדר אדם להיות חי וקים לנצח סלה:

עוד איתא שם בפרק קונם יין (דף ס"ב, א), תניא לאהבה את ה' אלקיך לשמוע בקולו ולדבקה בו (דברים ל, כ), שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם, אשנה שיקראוני רבי, אשנה שאהיה זקן ויושב בישיבה, אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבא, שנאמר, קשרם על אצבעותיך, כתבם על לוח לבך (משלי ז, ג), ואומר, דרכיה דרכי נועם (שם ג, יז), ואומר, עץ חיים היא למחזיקים בה כו' (שם פסוק יח). ר"א בן רבי צדוק אומר, עשה דברים לשם פעלים ודבר בהם לשמם, אל תעשם עטרה להתגדל בהם, ואל תעשם קורדום להיות עודר בו, ומה בלשצר שלא נשתמש אלא בכלי קדש שנעשו כלי חול, נעקר מן העולם, המשתמש בכתרה של תורה על אחת כמה וכמה עד כאן. הורה לנו דרך למוד התורה בשלמותה על ידי תקון מדותיו, שעקר יהיו מאהבתו יתברך ולדבק הכל בו יתברך, שיהיה כל המציאות כאין נגדו יתברך, שזהו עקר שפלות הרוח לידע כי אין עוד מלבדו, וכל המציאות מצדו יתברך הוא אין ואפס, ואז ממילא הוא מתדבק בו יתברך, ואין לשום נברא שליטה עליו, וכמו שהאריך בזה הגאון מוהר"ח בספרו הנכבד נפש החיים. אבל כל שנוטל לעצמו עטרה מן התורה להתגדל בה, אז נעקר משרשו העליון כמו שכתבתי בבאור מאמר הקודם, כי נופל למדרגה התחתונה, מאחר שאין לו קשר בשורש העליון של התורה שהיא דבוקה בו יתברך, והוא מה שהביא ראיה מפסוק, קשרם על אצבעותיך כו', שלכאורה אין לו שיכות

למה שקדם, ולפי מה שכתבתי הוא מבואר, שעל ידי שהאדם לומד תורה לשמה ואינו מבקש גדלה על ידה, אז התורה קשורה עמו בכל אבריו ונעשה אחד עם התורה, ואז הוא מקשר באמצעות התורה בו יתברך, כמו שנאמר, ולדבקה בו, והוא נהנה מנועם זיו העליון מזיו השכינה, והוא מה שנאמר, דרכיה דרכי נועם כו', והוא עץ חיים היא למחזיקים בה, רצה לומר שהם קשורים ומיוחדים בה כמבואר, ולכן אמר שלא יעשם עטרה להתגדל, שעל ידי זה יהיה נעקר מן העולם מאחר שנפרד משרשו כמבואר, ומה שכתוב עשה דברים לשם פעלם, ודבר בהם לשמם, באר בזה הגאון הנזכר לעיל בספרו דבר נפלא בכונת דבריהם, להוציא מלב הכסילים שחשבו שענין למוד התורה לשמה, הוא בדביקות לעשות יחודים למעלה, וכל שאי אפשר לו לבא לידי מדה זו הרי הוא בכלל למוד שלא לשמה, שנח לו שלא יצא לאויר העולם, וכמה נשתבשו בזה, והוא בעוונותינו הרבים בעצת הסטרא אחרא אשר רוצה להדיחו מחיי עולם, שבאמת עקר לשמה רצה לומר לשם התורה, ולא אמר לשמו, רצה לומר כפי הוראות שמה תור"ה, שהוא מורה דרך לאדם לידע פרטי המצות וחקותיהם היאך לקימם, וזהו עקר כונתם במה שאמר לשמה, ולכן דקדק באמרו עשה דברים לשם פעלם, רצה לומר שבקיום המצות במעשה צריך עקר הכונה לשם בוראו שפעל אותם וצוה עליהם, אבל למוד התורה הוא לשם תורה עצמה וזה שכתוב, ודבר בהם לשמם, והוא באור אמתי בכונת דבריהם. וכן מבואר עוד בדבריהם, שעקר התורה נקנה לאדם על ידי שפלות רוח, והוא מה שכתוב בפרק קמא דסוטה (יג, ב), כשמת משה רבנו עליו השלום מלאכי השרת אמרו כו', והקדוש ברוך הוא אומר כו' ור"י אומר, והחכמה מאין תמצא (איוב כח, יב), רצה לומר שאי אפשר לתורה שהיא נובלות חכמה של מעלה, להיות נקנה כי אם במי שמשים עצמו כאין, ולפי שהיה משה רבנו עליו השלום ענו מאד מכל האדם, שלכך זכה ונתנה תורה על ידו, לכן נאמר עליו מקרא זה:

ובפרק היה נוטל (סוטה כא, א) איתא, דרש רבי מנחם בן רבי יוסי, מאי דכתיב, כי נר מצוה ותורה אור (משלי ו, כג), תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור, את המצוה בנר לומר לך מה נר אינו מגין אלא לפי שעה, אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה, ואת התורה באור לומר לך מה אור מגין לעולם, אף תורה מגינה לעולם. ומסיק שם רבא שהחילוק בין מצוה לתורה, תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא, בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלי, מצוה בין בעידנא דעסיק בה, בין בעידנא דלא עסיק בה, אגוני מגנא אצולי לא מצלי, ועין תוספות שם שהניחו בתימא, דלפי זה

מאי האי דקתני בבריתא תלה את המצוה בנר, מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה, אי מיצר הרע אינה מגינה כלל, אי מן הפורעניות מגינה לעולם, ותורה נמי למה תלאה הכתוב באור משום דמגינה לעולם, אי מן הפורעניות מצוה נמי מגינה לעולם, ואי מן יצר הרע דמצלא הא לא מצלא אלא לפי שעה יעוין שם. ונראה לעניות דעתי לישב תמיהתם, דכונת הש"ס הוא שידוע שיש ב' מיני יסורים, הא' הם הבאים בטבע לפי שנוי הזמן, שאין הקדוש ברוך הוא משנה המזל והטבע כי אם על ידי זכות גדול, וכמו שאמרו בפרק ב' דשבת, (לב, א), לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר, וכן כתבו התוספות בסוף פרק מי שהחשיך בסוגיא דיש מזל לישראל. ויש מין יסורים שבאים בעונש עבור חטא, שלולי זה על פי טבע והמזל לא היה ראוי לכך, וכבר אמרו חכמינו ז"ל שאי אפשר להנצל מן החטא כי אם בעת שהאדם עוסק בתורה, כמו שאמרו (קדושין ל, ב), בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תבלין, והוא מה שאמרו כאן שתורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא, רצה לומר מגנא הוא כשבא פורעניות לעולם מצד שמעשיהם של בני אדם גרמו לשנות הטבע והמזל להשפיע פורעניות לעולם, ואז כיון שנתן רשות למשחית אין מבחין כו' (בבא קמא ס, א), וצריך זכות גדול להציל האדם פרטי שלא יהיה בכלל, ועל זה זכות התורה מגנא עליו שלא יוכל העונש להגיע לאדם. ומצלא הינו בעונש הבא לאדם פרטי בעבור איזה חטא. וכיון שבעת שהוא עוסק בתורה, אינו בא לידי חטא שהוא תבלין ליצר הרע, לכן מצלא ליה גם כן מזה, אבל בעידנא דלא עסיק בה, אף שהוא צדיק גדול וחסיד, שזכות תורתו מועיל לשמרו מפגעי הזמן הבאים לעולם, מכל מקום אי אפשר לו להזהר מלבא לידי חטא קל בעת שאינו עוסק בה, כי יצר הרע רובץ עליו מאד כמו שנאמר, לפתח חטאת רובץ (בראשית ד, ז), רצה לומר שכל זמן שעוסק בתורה אז הוא נשמר, וזכות תורתו מסככת בעדו מכל צדדיו, שאי אפשר לו לסטרא אחרא להאחז בו מצד רב הקדשה החונה סביבו, כמו שנאמר, כהמס דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני אלקים (תהלים סח, ג), והוא כי התורה הוא בקו האמצעי, סטרא דיעקב שאין לס"מ שליטה בו כי מטתו שלמה, אבל כשמפסיק מתורתו אז נעשה פתח פתוח ומקום לסטרא אחרא שיבא עליו להחטיאו, ולכן אינה רק מגנא ולא מצלא, כיון שבא לידי חטא קל כי אדם אין צדיק בארץ כו' (קהלת ז, כ), ונחש כרוך על עקבו לכן בהכרח לבא עליו יסורין בפרטות, לקבל ענשו בעולם הזה לנקותו מידי זוהמא שדבוקה בו, אבל מצוה שאין בכחה לדחות היצר הרע מלהחטיאו, לכן אפלו בעידנא דעסיק בה, אינה מצלת אותו שלא לבא לידי חטא קל, ולכן

אינו נצול מידי פורעניות הבא על חטאו, ונמצא שלכך שפיר תלה הכתוב המצוה בנר, ותורה באור, שמי שעוסק כל ימיו במצוה, כיון שאי אפשר לו להצילו מידי חטא, נמצא שאינה מגינה עליו לעולם, רק מעונשים הבאים על הכלל כלו, אבל לא הראויים לבא על חטאיו, ונמצא שאין נצול מיסורים כי אם בעת שאינו חוטא כלל ואינה מגינה לעולם, אבל התורה כיון דמצלא נמי מידי חטא, אם כן מי שעסוק כל ימיו בתורה, ואינו מפסיק ממנה אפלו רגע אחד, ואינו הולך ארבע אמות בלא תורה, הוא נצל מעונש לעולם, ולכן שפיר קאמר שהוא דומה לאור שמגין לעולם, ודו"ק. והוא מה שאמרו בפרק קמא דברכות (ה, א), אם רואה אדם שיסורים באים עליו, יפשפש במעשיו, פשפש ולא מצא, יתלה בבטול תורה, שכיון שמבטל מן התורה, אי אפשר לו שלא להכשל באיזה חטא קל שאינו מרגיש בו כלל, ולכן יסורים באים עליו כמו שבארנו:

ובפרק משוח מלחמה (דף מד, א) רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, הכן בחוץ מלאכתך (משליכד, כז), זה מקרא משנה וגמרא, ועתדה בשדה לך (שם) אלו מעשים טובים, אחר ובנית ביתך (שם), דרוש וקבל שכר. הנך רואה עומק מליצת דבריהם הקדושים, וכמו שאמרו (חלין פט, א), כל מקום שאתה מוצא דבריו של רבי אלעזר בן רבי יוסי הגלילי באגדה, עשה אזנך כאפרכסת כו'. וכונתו בזה שבאמת עקר מצות התלמוד תורה הוא על מנת לעשות, שאי אפשר לו לקיים מצוה כתקונה אם לא על ידי שבקי בחדרי תורה, ועוסק בהם בכל שעה, וידוע כי המצות שאדם עוסק בעולם הזה, הוא כאדם הזורע תבואה בקרקע, שצריך לטרוח הרבה, כמו שאמרו (ברכות נח, א), כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול כו', וכמו כן הוא במזון הנפשי ששכר מצוה בהאי עלמא לכא (קדושין לט, ב), רק שכאן הוא כאדם שחורש וזורע בשדה, וכשנגמר אז קוצרו ואוספו לתוך ביתו ואוכל מפרי מעשיו, כמו כן האדם בעוסקו בעולם הזה במצות ומעשים טובים, הוא כזורע בשדה, כמו שנאמר, זרעו לכם לצדקה, קצרו לפי חסד (הושע י, יב), וכשיגיע זמנו לפטור מן העולם, אז הוא אוסף תבואתו אשר מצא ביגיעו וטרחו, אל ביתו העליון שהוא עקר ביתו ודירתו, ועולם הזה הוא רק כמו חצר לפני הבית ואינו רק הכנה לבד, כמו שאמרו (אבות פרק ד, משנה טז), עולם הזה דומה לפרוזדור בפני עולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור כו', וכמו שנאמר, "שתולים בבית ה'", אבל "בחצרות אלקינו", שם "יפריחו" (תהלים צב, יד), ועושים פרי מעשיהם הטובים, ונודע כי עקר שכר עולם הבא הוא שנהנים מזיו השכינה, והקדוש ברוך הוא יגלה להם טעמי תורה, ושם הוא דורש ומקבל שכר, וזהו

כונת דבריו, הכן בחוץ מלאכתך זו מקרא משנה וגמרא, שעל ידי זה הוא מכין בחוץ כלי המחרישה ומכין עצמו לעבודה, והם המעשים טובים שדומים לזורע בשדה, וזה שאמרו, ועתדה בשדה לך, אלו מעשים טובים, ואחר כך כשיגיע זמנו להסתלק לגן עדן העליון, שם ובנית ביתך שהוא עקר ביתו, ושם דרוש וקבל שכר והבן:

ובפרק עגלה ערופה (דף מט, א) אמר רב יהודה בריה דרבי חיא, כל תלמיד חכם העוסק בתורה מתוך הדחק תפלתו נשמעת, שנאמר, כי עם בציון ישב בירושלים, בכו לא תבכה חנון יחנך לקול זעקך כשמעתו ענך (ישעיה ל, יט), וכתוב בתריה, ונתן לכם ה' לחם צר ומים לחץ (שם, כ), רבי אבהו אומר משביעים אותו מזיו השכינה, שנאמר, והיו עיניך רואות את מוריך (שם), רבי אחא בן רבי חנינא אומר אף אין הפרגוד ננעל בפניו, שנאמר, ולא יכנף עוד מוריך כו' (שם). ונודע כי התפלה שהאדם מתפלל, כל זמן שהיא עולה למעלה הוא עושה רושם גדול, ותפלתו נשמעת ואינה חוזרת ריקם, ומה שלפעמים אין התפלה מועלת, הוא מצד שאין יכול לעלות למעלה, כי הסטרא אחרא מפסקת כמו שאמרו (ברכות לב, ב), מיום שחרב בית המקדש, נפסקה מחיצה של ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים, והוא הסטרא אחרא המפסיק ואין מניח לעלות התפלה למעלה, אבל על ידי שהאדם עוסק בתורה, אז הקול הזה בוקע כל הרקיעין ומפנה מקום, כי הסטרא אחרא בורחת משם, ועל ידי זה התפלה עולה למעלה, ושלא יחשוב האדם אשר הוא בדוחק ועוני ועוסק בתורה יום ולילה, אם היתה תפלתו נשמעת מדוע לא ירוח לו מדחקו הגדול, ויחשוב כי מסתמא לא עלתה תפלתו למרום, על זה אמר שבאמת ברית כרותה היא שתפלתו אינה חוזרת ריקם כלל, ומה שאין הקדוש ברוך הוא מרויח לו מדוחקו הגדול, אשר על זה התפלל לפניו יתברך, אמר שבאמת הוא לטובתו, כי כמה דרכים לפניו, או שהקדוש ברוך הוא חפץ דכאו העוני והיסורים, בכדי להרבות שכרו בעולם הבא, כענין שמצינו במעשה דרבה בר אבהו עם אליהו שבפרק המקבל (קיד, ב) כמו שמובא בתחלת ספר הזה, או לטעמים אחרים, ובאמת הוא יתברך מחליף שכרו במקום טוב עולם הזה, שיקבל תמורתו שכרו בעולם הבא, להשביעו מזיו השכינה במקום שהוא רעב וחסר כל בעולם הזה, וזה שאמר רבי אבהו, משביעים אותו מזיו השכינה, אבל באמת אין הפרגוד ננעל לפניו, להפסיק שלא תעלה תפלתו למעלה, כמו שבארנו:

ולא לבד שחייב האדם ללמוד בעצמו יום ולילה, אף גם חייב ללמד את בנו ואת בן בנו כמו שאמרו בפרק קמא דקדושין (ל, א), דתניא, ולמדתם אתם

את בניכם (דברים יא, יט) אין לי אלא בניכם, בני בניכם מנין, תלמוד לומר, והודעתם לבניך ולבני בניך (שם ד, ט), אם כן מה תלמוד לומר, בניכם, בניכם ולא בנותיכם. אמר רבי יהושע בן לוי, כל המלמד את בן בנו תורה, מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהר סיני, שנאמר, והודעתם לבניך ולבני בניך, וסמיך ליה, יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב כו' (שם, פסוק י). והטעם כמו שאמרו במקום אחר (בבא מציעא פה, א), כל מי שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם, ובן בנו תלמיד חכם, שוב אין התורה פוסקת מזרעו, שנאמר, לא ימוש מפיק, ומפי זרעך ומפי זרע זרעך, אמר ה' מעתה ועד עולם כו' (ישעיה נט, כא). ופרשו התוספות (כתובות סב, ב, תוספות דבור המתחיל החוט המשולש כו') כגון שראו זה את זה, ולכן כל מי שמלמד את בן בנו תורה, ומעתה מקוים בו והחוט המשולש לא במהרה ינתק (קהלת ד, יב), ולכן כמו שנתנה לישראל בכלל התורה בהר סיני, והובטחו שלא ימוש התורה מפי זרעם עד עולם, כמו שנאמר, כי לא תשכח מפי זרעו כו' (דברים לא, כא), כמו כן בטוח הוא שלא ישכח תורה מזרעו אחריו, ולכן מעלה עליו הכתוב כאלו קבל התורה בפרטות מהר סיני, להיות לו לירושה עולמית:

ושם איתא עוד, תנו רבנן ושננתם (שם ו, ז), שיהיו דברי תורה מחודדין בפיק, שאם ישאל אדם לך דבר, אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד, שנאמר אמר לחכמה אחותי את כו' (משלי ז, ד), ואומר קשרם על אצבעתיך כו' (שם פסוק ג), ואומר חצי גבור שנונים (תהלים קכ, ד), ואומר חציך שנונים עמים תחתיך יפלו כו' (שם מה, ו). והוא מבואר שהתורה נמשלה לקשת המורה חצים, וזהו כל כחם של ישראל וכלי מלחמתם, כמו שנאמר, הקל קול יעקב כו' (בראשית כז, כב), והם באמת חצים לפלח חץ כבדו של הסטרא אחרא, וגם להגן מן האויב החיצוני, על זה אמר יעקב אבינו עליו השלום, אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי (שם מח, כב), והוא התפלה והתורה, שכמו שהחרב אינו מפיל האויב רק מקרוב, אבל הקשת הורג למרחוק, כמו כן התפלה אינו מגין אלא לפי שעה, מה שאין כן התורה מכרית כל החוחים והקוצים הסובבים את השושנה העליונה, ומגינה לעילא ומסלק הסטרא אחרא ממקומות העליונים, ולכן נקרא התפלה חיי שעה, והתורה חיי עולם, שהסטרא אחרא בורחת מלפניו מרב הקדשה הסובבת בעדו מבחוץ למרחוק, כמו שכתוב בזהר הקדוש, דכרוזא קארי קמיה סטו מקמיה פלניא הבו יקר לדיוקנא דמלכא. והוא מה שנאמר בדוד המלך עליו השלום עדינו העצני, בשעה שהיה עוסק בתורה היה מקטין עצמו כתולעת כו', וכתוב, על שמונה מאות חלל בפעם אחת (שמואל-ב כג, ח), והוא התולע

שכחו בפיו, והוא סוד תול"ע ותולע"ת שם הראשון והשביעי שהוא תורה שבכתב ושבעל פה, שבכתב הוא בדכורא בז"ק ששם החסד אזיל בכולהו יומי, כמו שנאמר "ותורת חסד על לשונה" (משלי לא, כו), ותולעת בתורה שבעל פה, ולכן התורה נמשלה לאש שהוא ב' שמות הנזכרים לעיל ראשי תיבות דלהון, ולכן הלכו ישראל במדבר בעמוד אש וענן, ששם היה להם זכות התורה שעל ידה נשרפו הנחשים ועקרבים שהיו שם, ששם, מקום מדור הקלפות, ונרפו בשרשם בכח אש ומים דסטרא דקדשה, והוא בחינת שם מ"ב שהלכו בו מ"ב מסעות שם, ושם מ"ב הוא א"ש שם הראשון והשביעי, וענן הם חמשה שמות האמצעיים, וב' עמודים אלו הם בחינת אברהם ויצחק ששם שממית בידיים תתפש (שם ל, כח), מים ואש וארון שהלך לפנייהם הוא התורה בחינת יעקב בקו האמצעי, והם ג' גוני הקשת שבזכותה הלכו במדבר וביער כל רוחות הטמאה שלא ישלטו בהם, והם ג' חצים של הקש"ת שהכל נכלל בתורה, מצות עשה ומצות לא תעשה ותלמוד תורה כנגד כלם, והוא מה שנאמר כאן, קשרם על אצבעותיך, בב' ידיים ה' אצבעות של ימין ושל שמאל, שנגדם ב' לחות כתבם על לוח לבך (שם ז, ג), הוא הלשון באמצע שהוא בלב, כי ממנו תוצאות חיים:

עוד שם (ל, ב) תנו רבנן, ושמנתם, סם תם, נמשלה תורה בסם חיים, משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה, והניח לו רטיה על מכתו ואמר לו, בני, כל זמן שרטיה זו על מכתך, אכל ושתה מה שהנאתך, ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה מתירא, ואם אתה מעבירה, הרי הוא מעלה נומי. כך הקדוש ברוך הוא אמר להם לישראל, בני, בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו, שנאמר, הלא אם תיטיב שאת (בראשית ד, ז), ואם אין אתם עוסקים בתורה אתם נמסרים בידו, שנאמר, לפתח חטאת רובץ (שם), ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו בכך, שנאמר, ואלריך תשוקתו (שם). והוא מבואר על פי ההקדמות שכתבנו כמה פעמים, שהאדם נברא מעורב מטוב ורע, והוא הרע הדבוק בנפש הבהמית שבו, שהוא מבחינת שם ב"ן ששם היה השבירה, ושם הוא סוד הבחירה מטוב ורע, והוא המכה הגדולה שהכה הוא יתברך את בנו, והוא לטובתו כדי שיקבל שכר על ידי שיתקן את הרע שבו, והוא הברור על ידי שם מ"ה, והוא התורה שבו מחבר נפש הבהמיות שבו עם רוח האדם שבו שמלמעלה, בסוד, אד"ם ובהמ"ה תושיע ה' (תהלים לו, ז), ולכן נמשלה התורה לס"ם חיים, והוא בחינת בינה ותבונה דינקא לבנין, והוא הנשמה שמאירה ברוח ונפש שבו, והוא רוח הקדש שמאירה באדם להדריכו בדרכי עבודתו יתברך, ולהיות לו

השגה בתורה הקדושה, ולהתדבק ביוצרו שהוא מארץ החיים העליונה ששם הוא הנצחיות, והם מ"ם וסמ"ך שבלחות שבנס היו עומדים (שבת קד, א), שהם לחות הלב שבאדם שבהם יצר טוב ויצר הרע בב' חללים שהוא לחות אבן, כמו שכתוב והסירותי את לב האבן כו' (יחזקאל יא, יט; לו, כו), והם עומדים בנס כי לולי הקדוש ברוך הוא עוזרו לא היה יכול לו, והוא על ידי נשמה שלמעלה מרוח ונפש, והוא המסיע לאדם להתגבר על יצרו שהוא מבחינת ג"ר, שאין שם אחיזה ליצר הרע, ועל ידי שהאדם דבוק בתורה תמיד זכה לנשמתא קדישא שהיא רחוקה מן החטא והוא עוזר לאדם לעמוד נגד יצרו, ולכן נקראת התורה עז, שעל ידה מתגבר האדם ויכול לנצח את השונא שעומד לנגדו. ולכן כל זמן שעוסק בתורה אז אין צריך לסגופים קשים לשבר את חומרו כי התורה בעצמה מזכך את גופו, והוא מה שאמרו כל זמן שרטיה זו על מכתך אכל מה שהנאתך כו' כמו שאמרו (בבא בתרא נח, ב) בריש כל אסון אנא חמר, באתר דלית חמר תמן סממנים מתבעין, כמו שכתבנו למעלה בשם הגאון בזה. ולכן אמר הקדוש ברוך הוא לקין, הלא אם תיטיב שאת, שאין טוב אלא תורה (אבות פרק ו, משנה ג), ואז הוא עולה למדרגה עליונה לג"ר ששם אין אחיזה לסטרא אחרא כמו שכתבנו, וזה שנאמר, שאת, ואם אין אתם עוסקים בתורה, אז הוא רק בבחינת ז"ת לבד ששם יש לו אחיזה, לכן אתם נמסרים בידו, שנאמר, לפתח חטאת רובץ, כמו שכתבנו למעלה שבבטול תורתו אז נעשה פתח מצפון, ששם הוא פרצה פתוחה להחטיאו, מה שאין כן על ידי התורה נעשה המקום סתום, ושם הם גבורים לעמוד בפרץ, ונעשה בבחינת סמ"ך ומ"ם סתומה כמו שכתבנו. ומה שכתוב ואם אתה רוצה אתה מושל בו כו', רצה לומר שלא לבד אם לא חטא מעולם, התורה מגינה בעדו שלא יבא לידי חטא, כמו שכתוב שהתורה היא תבלין, אלא אפילו אם כבר נתגבר עליו יצרו ונעשה מושל עליו, מכל מקום אם חוזר לעסוק בתורה, אז יוצא מידי שעבודו ונעשה בן חורין, ולכן כפל דברים אלו כאן במה שכתב, ואם אתה רוצה כו' ודו"ק:

עוד שם, תנא דבי רבי ישמעאל, אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נמוח, ואם ברזל הוא מתפוצץ, שנאמר, הלוא כה דברי כאש נאם ה', וכפטיש יפצץ סלע (ירמיה כג, כט), אם אבן הוא נמוח שנאמר, הוי כל צמא לכו למים (ישעיה נה, א) ואומר אבנים שחקו מים (איוב י, יט). ובאור דברים אלו, כי היצר הרע יש לו ב' כחות כלליות שהם כוללים כל החטאים, והם שתי בנות לוט, והינו כח התאוני וכח הכעסני שהם בחינת אש ומים, נגד מצות עשה ולא תעשה, שאם רוצה האדם לעשות מצוה ולעבדו בחמימות

תבערת התשוקה, כמו שנאמר, רשפיה רשפי אש וכו' (שיר השירים ח, ו), מים רבים לא יוכלו לכבות כו' (שם פסוק ז), אז הוא מפיל עליו כח העצלות והתאוה אחר תענוגי הזמן, עד שנעשה לבו כבד עליו כאבן, להיות נמשך אחר אכילה ושתיה ושינה, להיות עצל בעבודת ה', ובזה הוא נמשל למים המכבה אש הבוער בקרבם לעבודת יוצרו, שהוא לב האבן, שמכביד את לבו, ולהיפך הוא הכעסני שבו להיות כועס ונוקם ונוטר ולעשות עון באש יצרו, ובזה הוא נדמה לברזל הכורת להחטיאו בשס"ה לא תעשה ולהכרית נפשו, והוא הברזל המקצר ימיו של אדם, והאש הוא בכח בברזל יותר משאר דברים. ולעמת ב' דברים נמשלה התורה לאש ולמים, שאם ברזל הוא ובוער בו אש יצרו להחטיאו בלא תעשה שבתורה, אם על ידי אש הקדשה שבתורה שנמשלה גם כן מתפוצץ. ואם הוא מצד שמכביד את לבו להיות לו לב האבן ועצל בקיום המצות בפעל במצות עשה, אז כח הקדשה שבתורה שבזה נמשל למים הוא דוחה את לב האבן שבו, וזה שנאמר, אבנים שחקו מים, ואם אבן הוא, נמוח על ידי התורה שנמשלה למים, ולכן נתנה התורה מן השמים, כמו שנאמר, אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם כו' (שמות כ, כב), וכתוב, אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים, ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו (שם פסוק כ), כי השמי"ם הוא כלול מאש וממים, והתורה כוללת שניהם, והוא קו האמצעי הכולל ב' ידים שהם אש ומים כידוע והבן:

עוד שם בסוף פרק קמא (דף מ, ב), וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסבין בעלית בית נתזה בלוד, נשאלה שאלה זו בפניהם, תלמוד גדול או מעשה גדול, נענה רבי טרפון ואמר מעשה גדול, נענה רבי עקיבא ואמר למוד גדול, נענו כלם ואמרו למוד גדול שמביא לידי מעשה. ולכאורה הוא תמוה דמביא ראייה לסתור, דהא ידוע כי בכל דבר התכלית של הדבר הוא העקר, והוא יותר חשוב מהמעשה שהוא רק הכנה אל התכלית, וכיון שכל עקר שבח הלמוד הוא רק בשביל שהוא מביא לידי מעשה, אם כן מזה מוכח דמעשה גדול ממנו. אבל באור דבריהם במה שכתבנו למעלה, שבזה נתעלה מצות תלמוד תורה יותר מכל המצות, שבתלמוד תורה יש בה ב' ענינים, הא' שמקים מצות תלמוד תורה והגית בו כו' (יהושע א, ח), שזה עצמו מצוה, ומתקן תקונים גדולים בכל העולמות על ידי הבל פיו בדברי תורה, והב' הלמוד שמזה בא לידי קיום המצות בכל דקדוקיהם ופרטותיהם, מה שאי אפשר בלא למוד כי אין עם הארץ חסיד (אבות פרק ב, משנה ה), כו' והוא מה שכתוב כאן נענו כלם ואמרו למוד גדול שמביא לידי מעשה, רצה לומר

שיש בה ב' ענינים, הא' שבזה מקים מצות עשה כמו בכל מצוה שמקים צווי יתברך, ועוד שמביא לידי מעשה המצות כלם כמו שכתבנו. ובזה מתורץ קושית התוספות שם דבור המתחיל למוד, שהקשו שם על פרוש רש"י בסוף פרק קמא דבבא קמא (יז, א) בהא דר"י דמשי ידיה כו' והדר אמר לן, קים אמרינן למד לא אמרינן, דמקשה שם והאמר גדול למוד שמביא לידי מעשה, ופרש רש"י, מי נתלה במי, קטן נתלה בגדול, ואם כן כיון שאמרינן קים אם כן כל שכן למוד שאינו חשוב כל כך, והא כאן בסוגיא זו מוכיח מזה להיפך, דכיון שמביא לידי מעשה לכך תלמוד יותר גדול יעוין שם. ולפי מה שכתבנו אתי שפיר, דבאמת עקר מעלת תלמוד תורה הוא במה שיש בו ב' דברים, א' הלמוד עצמו והב' במה שמביא לידי קיום המצות, ואם כן הכי פריך שם, דכיון דאמרינן על תלמיד חכם גדול שמת קים זה מה שכתוב בזה, והרי מבואר בתורה גם כן מצות תלמוד תורה, והרי נכלל בזה כל המצות וגם תלמוד תורה, מה שאין כן אם אמרינן למד דאינו מוכח שקים המצות בפעל, ולמד ולא עשה אין זה כלום כמו שכתבנו למעלה בשם הספרי, ואם כן מקשה שם שפיר ודו"ק:

ובסוף פרק עשרה יוחסין איתא, תניא רבי נהוראי אומר, מניח אני כל אמניות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, שכל אמניות שבעולם אין עומדת לו לאדם אלא בימי ילדותו, אבל בימי זקנותו הרי הוא מטל ברעב, אבל תורה אינה כן, אלא עומדת לו לאדם בעת ילדותו, ונותנת לו אחרית ותקוה בעת זקנותו, בעת ילדותו מה הוא אומר, וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים (ישעיה מ, לא) בזקנותו מה הוא אומר, עוד ינובון בשיבה כו' (תהלים צב, טו). ונראה דמחלקת רבי נהוראי עם תנא קמא דמתניתין שסבירא ליה שצריך אדם ללמד את בנו אמנות נקיה כו', הוא בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבי שמעון בר יוחאי בפרק כיצד מברכין (ברכות לה, ב), דרבי ישמעאל סבירא ליה דצריך להנהיג בתורה גם דרך ארץ, שאין לו לסמוך על נס, ורק שיעשה תורתו קבע ומלאכתו ארעי, משום דכתיב, ואספת דגנך כו' (דברים יא, יד), ורבי שמעון בר יוחאי סבירא ליה דבזמן שישראל עושים רצונו של מקום, מלאכתן נעשה על ידי אחרים, ומסיק שם הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם, והרבה עשו כרבי שמעון בר יוחאי ולא עלתה בידם. והינו כי באמת מי שתורתו זכה ונקיה וירא שמים בכל כחו, בודאי הקדוש ברוך הוא מזמין לו פרנסתו בדרך נס, אף אם לא יעסוק כלל בדרך ארץ, וכמו שהיה לישראל במדבר שנזונו בלחם מן השמים, כמו שנאמר, למען אנסנו הילך בתורתו כו' (שמות טז, ד), וכתוב, ויענך וירעבך כו', למען הודיעך כי לא על

הלחם לבדו יחיה האדם כו' (דברים ח, ג), שלכך נתן צנצנת המן למשמרת אצל הארון, כדי לזכור זה ולעסוק בתורה לגמרי בלי שום פנות כלל לעסקי דרך ארץ ומלאכה, וזה מעלה גדולה שאין למעלה הימנה. אבל לא כל אדם זוכה לכך, שהרבה שאין יכולים להגיע למדרגה זו מצד שאין בטחונם שלם עמו יתברך, וכפי שעור הבטחון ואמונה של האדם בו יתברך, כך הוא הנהגתו יתברך עם האדם. אבל מי שבטחונו שלם עמו יתברך, באמת יכול להגיע למדרגה זו שלא יצטרך לשום עסק, שלכן נאסר להם במדבר להותיר מן המן למחרתו, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (סוטה מח, ב. שם איתא מי שיש לו פת בסלו. ובתנחומא פרשת בשלח, כ, איתא כל מי שיש לו מה יאכל היום וכו'), כל מי שיש לו מזון סעודה אחת, ואומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה, שאז היו כל ישראל מתנהגים במדרגה כדעת רבי שמעון בר יוחאי, ולכן אמרו (תנחומא בשלח, כ) שלא נתנה תורה אלא לאוכלי מן (ועין בספר נפש החיים להגאון מוהר"ח בבאור ענין הכרובים שעשה משה למה שעשה שלמה ותראה שם דברים נפלאים). ולכן תנא קמא דמתניתין דמדבר בכל אדם שאין מגיע למדרגה זו שיהא בטחונו שלם כראוי, וזה אינו יכול להגיע למדרגה זו שיתנהג בהנהגה הנפלאה הזאת, ולכן צריך ללמוד אמנות להתפרנס בה, כדי שיהיה תורתו קבע ומלאכתו ארעי, ועל ידי זה לא יצטרך להתבטל מלמודו. אבל רבי נהוראי היה יודע שבנו היה ירא שמים בכל כחו, ובטחונו גדול מאד, סבירא ליה כרבי שמעון בר יוחאי שאין ללמוד שום אמנות רק תורה לבד, והוא מה שאמר, שהתורה נותנת לו אחרית ותקוה בנערותו ובזקנותו מצד גודל בטחונו, וזה שנאמר, וקוי ה' יחליפו כח, ובאר שמעלת התורה היא מביאה את האדם לידי נצחיות, שזה הטעם שזקני תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים דעתם מתוספת עליהם (שבת קנב, א, וסוף קנים), שהגוף שהוא בעל גבול ועומד להעדר, כל מה שהוא מזקין הולך וחלש ומתקרב להעדרו, אבל דעתם של תלמידי חכמים בתורה, כיון שהוא רוחניות ונצחיות ואין לה כליון חס ושלום, אדרבא כל זמן שגופו מתחלש כח הנפש מתגבר יותר, וזה שנאמר, עוד ינובון בשיבה כו', דשנים ורעננים יהיו, שאין שייך בחינת חלישות וזקנות כלל, והבן:

(המשך אי"ה בגליון הבא)